

Az Árkádia Kiskönyvtár Történelem sorozatának harmadik köteteként látott napvilágot *Az abszolútizmus kora* című tanulmánykötet. A sorozat életre hívását a Kronosz Kiadó, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi és Irodalomtudományi Intézete közötti együttműködés tette lehetővé. A szerkesztők kezdeményezése immár egy évtizede fontos célokat szolgál: a kötetekkel a történelem és az irodalom tanításának megújítása, a történelemtudomány és a történelemtanítás művelői közötti szakmai kooperáció, az egymást kölcsönösen segítő módszertani tapasztalatszerzés számára kívánnak fórumot teremteni. A sorozat szerkesztőinek célkitűzése igazi misszió, és az elmúlt években megjelent kötetek fényében törekvésüket nem túlzás úttörő jelentőségűnek és rendkívül elismérésre méltónak tartani. Az egyes kötetek – a szerkesztői koncepció alapján – a legújabb tudományos kutatások eredményeinek lényegre törő összefoglalásán keresztül valóban olyan szemléletformáló segédanyagokat képeznek, amelyek egyrészt bővítik a tanárok módszertani, elméleti tájékozottságát, másrészt az oktatásban közvetlenül felhasználhatóak. A kutatókat pedig (szerencsés esetben a kutatói és oktatói tevékenység nem válik élesen ketté) arra ösztönzi, hogy eredményeik bemutatása olyan formát öltjön, ami érdemben segíti a tanítást és nem utolsósorban befogadható, érthető nyelven íródik.

Az abszolútizmus kora címet viselő kötet a kora újkori Európa történetéről tájékozódni kívánók számára nyújt élvezetes olvasmányt. Elgondolkodtató, hogy a kettő egybeesik-e: míg az európai abszolút monarchiák többsége a 17. század közepétől írható le ezzel a fogalommal (e sorok írója ezt még így tanulta), az európai kora újkort – bármilyen korszakolást vegyünk is alapul – ennél sokkal korábról számítjuk. Valójában a kötet írásai nem csak a szoros értelemben vett európai abszolút monarchiák/államok működésének elméletét és gyakorlatát tárgyalják, az összehasonlítás kiterjed a cári Oroszország rendszerének bemutatására is (Sashalmi Endre írása).

Jóllehet az elmúlt évtizedekben több olyan munka is napvilágot látott, ami az európai kontinens kora újkori történelmének magyar nyelvű bemutatására vállalkozik,² jelen kötet újszerű és a maga nemében nagyon is hiánypótló. Annak ellenére is, hogy például az előbb Habsburg, majd utóbb Bourbon uralkodók fennhatósága alatt álló spanyol monarchiáról nem esik szó benne (és tegyük hozzá, a közép-európai Habsburg Monarchia uralkodójának abszolútizmusáról sem). De a kötet szerzőinek nem is egy újabb kora újkori Európa-történet megírása volt a célkitűzése, sokkal inkább „a kora újkori Európa történetének

1 *Az abszolútizmus kora. Fejezetek a kora újkori Európa történetéből.* Szerk.: Dévényi Anna – Forgó András – Gözsy Zoltán. Pécs, Kronosz Kiadó, 2019. 148 p. (Árkádia Kiskönyvtár. Történelem, 3.)

2 Például: *A kora újkor története.* Szerk.: Poór János. Bp., 2009. (Osiris tankönyvek.)

hagyományos politika- és eseménytörténeti megközelítése mellett” a „korszak eszmetörténeti, társadalomtörténeti és államelméleti kérdéseinek tárgyalása”, „hozzásegítve az olvasót a történelmi folyamatok mozgatórugóinak mélyebb megértéséhez”, és ebben rejlik az igazi jelentősége. A szerkesztők a kötetbe foglalt tanulmányok révén párhuzamosan kívánják láttatni „azt a máig ható folyamatot, amely egyrészt a modern állam, másrészt a felekezeti pluralitás kialakulásához vezetett”. Ennek megfelelően a korábbi, döntően politikatörténeti szempontú tankönyvekhez képest jelen kötet írásai két fókuszpont köré csoportosulnak: a *politikum* és a *vallás* tematikáját helyezik a középpontba. A szemlélettel a kötet szerkesztői és szerzői egyúttal az európai történeti kutatásban az elmúlt évtizedekben lezajlott tudományos diskurzus kérdésfeltevéseit és megközelítését is alkalmazzák (például a „konfesszionalizációt”), a tanulmányok ezekre a vitákra is reflektálnak.

Sashalmi Endre tanulmánya az abszolút monarchia elméletének és gyakorlatának bemutatása mellett terminológiai kérdéseket tisztáz. „Az abszolutizmus szó nem létezett a kora újkorban annak a politikai rendszernek a leírására, amelynek jellemzésére a történészek manapság használják: a 17–18. században ugyanis a kortársak abszolút monarchiáról beszéltek” (11. o.). A 17–18. századi Európa legelterjedtebb hatalomgyakorlási formájának, az abszolutizmus fogalmának vizsgálatával foglalkozó írás a kérdés nemzetközi diszkussziójába is bekapcsolódik. A gondosan kiválasztott forrásrészletek nemcsak illusztrálják a szerző írását, a források feldolgozása az oktatásban is hasznosnak bizonyulhat.

A kötet következő három tanulmánya az európai abszolút monarchiák közül Anglia, Franciaország és a Német-római Birodalom történetét tárgyalja. Pálffy Margit Anglia 17. századi történelmét a Stuart uralkodók személyének és uralkodásuk időszakának komplex jellemzésén és összevetésén keresztül foglalja össze. Hahner Péter plasztikus képet rajzol a francia monarchia 17–18. századi uralkodóiról: írása egyszerre ismerteti meg az olvasóval a korszak uralkodóinak vonásait és főbb politikatörténeti eseményeit. Ez a fejezet is tartalmaz forrásrészletet, amely a francia abszolút monarchia legismertebb uralkodójának, a Napkirálynak a kormányzati gyakorlatról vallott nézeteit mutatja meg (Részletek XIV. Lajos fiához intézett intelmeiből, 69–70. o.).

Forgó András A *„Régi Birodalom” utolsó évszázadai. A Német-római Császárság a vesztfáliai békétől a napóleoni háborúkig* című írása a Német-római Birodalom felépítésével és főbb jellemzőivel foglalkozik. A szerző kiemeli, hogy az egykorú forrásokban a Szent Római Birodalom névvel említett birodalom történetének megismerése, működésének megértése Magyarország múltjának szempontjából is fontos, mivel Magyarországot az államalapítás óta szoros kötelék fűzte a tőle nyugatra elterülő területekhez. Miután I. Ferdinánd 1556-ban, bátyja lemondása után a császári trónt is elfoglalta, a szoros kapcsolat néhány rövid szünettől eltekintve egészen a birodalom 1806. évi megszűnéséig fennállt. Ennek az intenzív kapcsolatrendszernek a kereteit vizsgálva, a tanulmány bemutatja a birodalom egyházi és világi fejedelmait, legfelsőbb bíraskodási szerveit és intézményeit, alaptörvényeit és jogalkotását a 17. század közepétől a 19. század elejéig. A *felekezetszerveződés politikai következményei* című alfejezet értékes áttekintést ad az augsburgi vallásbéke értelmezéséről, illetve a 16. század végén és a 17. század elején kialakuló európai fegyveres konfliktusokról, amelyek közül a politikai és felekezeti összecsapások sorozatának egyszerre tekinthető harmincéves háború bizonyult a legjelentősebb összetűzésnek. A *Nagyhatalmi küzdelmek keresztüztüében* fejezet lényegre törő összefoglalása a nagy dinasztikus háborúk korszakának, valamint a Német-római Birodalom fejedelemségeit érintő eseményeknek és szövetségi rendszereknek.

Varga Szabolcs *A lutheri reformáció és a katolikus megújulás* című írása nagyszerű összefoglalás a reformáció és a katolikus megújulás fogalmairól, korszakolásáról. Mivel a szerző szerint „a reformációról alkotott felfogás számos előfeltevése alapvetően elhibázott”, a tanulmány felhívja a figyelmet néhány jellemző problémára. Tisztázza, hogy a humanizmusra „nem tekinthetünk olyan középkori ellenkultúraként, amely a korabeli vallásossággal és világgéppel szemben született volna meg”, illetve a reneszánsz „irányzatról is elmondható, hogy nem volt eredendően egyházellenes, hiszen mind az alkotások megrendelői, mind a témái túlnyomóan egyháziak voltak”. E felfogás szerint a reneszánsz és a humanizmus nem tekinthető a reformáció előzményének, illetve előfutárának. A tanulmány megfontolandó támpontokat ad a reneszánsz és a reformáció korszakolásának kérdéséhez is. A reformáció előzményeinek vázolása után az írás a három reformátor – Luther Márton, Ulrich Zwingli és Kálvin János – fellépésének és életművének rövid összefoglalását adja, majd a trienti zsinat háttérét és a katolikus megújulás fogalmával leírható jelenség főbb jellemzőit ismerteti.

A kötetet Katus László *A barokk* című értékes tanulmánya zárja. A barokk fogalmának, jelentéseinek vizsgálata mellett az írás sorra veszi a katolikus megújulás és a barokk kapcsolatát, értő módon szól az európai barokk irodalomról, művészetéről és zenéről éppúgy, mint a barokk magyar földön való megjelenéséről és kiteljesedéséről. Katus László hatalmas műveltsége lenyűgözően mutatkozik meg a tömör, kiváló áttekintést adó, élvezetes stílusban megírt fejezetben.

A kötet komoly erénye, hogy a nemzetközi történetírás eredményeit szintetizálva fontos fogalmakat magyaráz meg, és rövid, tömör módon ad komplex áttekintést Európa abszolút monarchiái közül a legtöbbről, politika-, társadalom-, egyház- és művelődéstörténeti szempontú összefoglalók formájában. Az egyes fejezeteket az ajánlott irodalom jegyzéke zárja: elsősorban magyar nyelvű feldolgozások szerepelnek, de néhány fejezet esetében a további tájékozódást segítő idegen nyelvű szakirodalom is fel van tüntetve.

Martí Tibor*

* A szerző a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa (1097 Budapest, Tóthi Kálmán utca 4., marti.tibor@abtk.hu).